

O'QITUVCHILARNI KASBIY TAYYORLASHNING PEDAGOGIK O'ZIGA XOSLIGI

*Bekberdiyeva Gulbahor Ortig'aliyevna,
University of business and Science nodavlat oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.2.025>*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorlashning pedagogik asoslari haqida so'z yuritilgan va uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, kasbiy faoliyat, kasbiy bilim, malaka, ko'nikmalar, kasbiy tayyorgarlik, jamiyat va shaxs manfaatlari, strategik vazifalar, mutaxassislik, kasbiy sifatleri.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СПЕЦИФИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ

*Бекбердиева Гулбахор Ортигалиевна,
преподаватель негосударственного высшего учебного заведения “Университет
бизнеса и науки”*

Аннотация: В статье рассмотрены педагогические основы профессиональной подготовки будущих учителей и даны методические рекомендации.

Ключевые слова: образование, профессиональная деятельность, профессиональные знания, умения, умения, профессиональная подготовка, интересы общества и личности, стратегические задачи, специализация, профессиональные качества.

PEDAGOGICAL SPECIFICITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHERS

*Bekberdiyeva Gulbakhor Ortigaliyevna,
Teacher of the University of Business and Science non-state higher education institution*

Annotation: This article discusses the pedagogical basis of professional training of future teachers and provides methodological recommendations.

Keywords: education, professional activity, professional knowledge, skills, abilities, professional training, interests of society and the individual, strategic tasks, specialization, professional qualities.

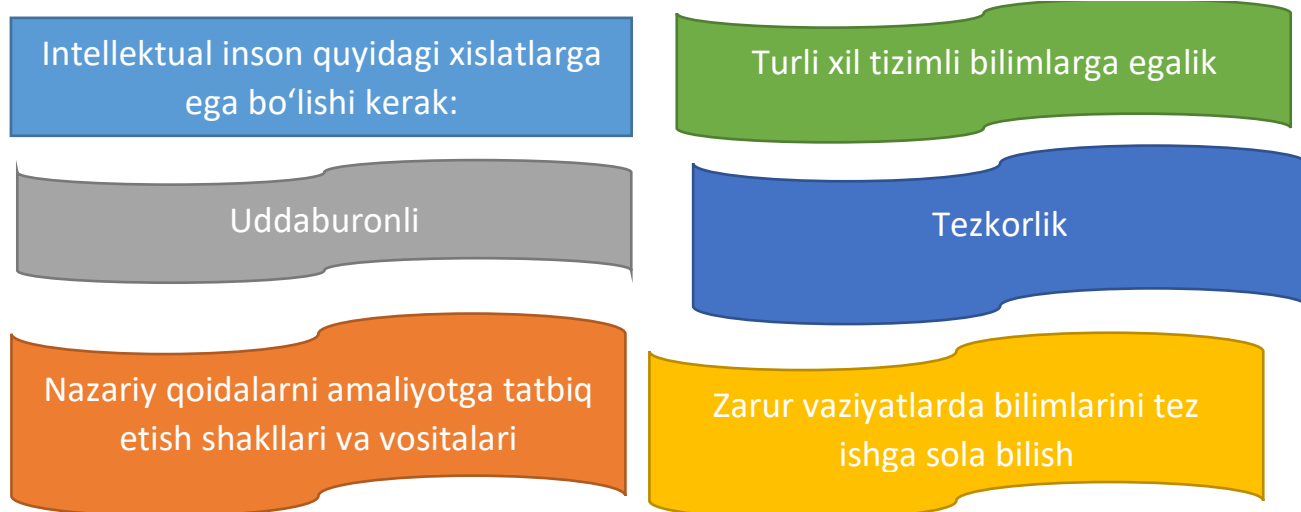
KIRISH. Iqtisodiyotning globallashuvi O'zbekiston Respublikasida axborot jamiyatining shakllanishi va uning oliy ta'lim tizimining jahon miqyosidagi integrasiyasi bizning pedagogik fanlarimiz oldiga o'zbek an'anaviy ilm-fan sohasini dunyoda qabul qilingan pedagogik tushunchalarni milliy xususiyatlardan kelib chiqqan holda ta'lim tizimiga moslashtirish vazifasini qo'yadi. Xususan, ta'limning bilim paradigmasini kompetentlik yondashuvi nuqtai-nazaridan takomillashtirish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

Amaliy – qayta o'zgartirish faoliyati bo'yicha malaka va ko'nikmalar, mehnat texnikalarini va texnologiyalarini yuqori darajada egallaganlik;

- Qadriyatlardan xabardorlik – madaniy-ma'naviy qadriyatlarning ustunligiga tayanganlik.
- Insonning intellektual qobiliyatlari shaxsda mavjud bo'lgan intellektual sifatlarda ko'rinadi, bu sifatlarga ijodkorlik, tashabbus, aqlning intellektual jihatdan o'ziga xosligi, bilim orttirish va motivatsion omillarning ajralmas birligi sifatidagi shaxsning kompetentligini kiritishimiz mumkin.

- Kasbiy ijodkorlik – bu yangi g'oyalarni yuzaga keltirish va muayyan faoliyatda ularni amalga oshirish jarayonidir. Ijodiy ish faoliyatida o'z-o'zini idora qilish, o'zining intellektual faoliyatini erkin boshqara olish, maqsadga muvofiq ravishda rejalashtira olish, bilim orttirish

vazifalarini mustaqil ravishda hal qila bilish qobiliyatlari muhim o'rin tutadi.

Intellectual inson quyidagi xislatlarga ega bo'lishi kerak: a) turli xil tizimli bilimlarga egalik; b) uddaburonlik; v) tezkorlik, zarur vaziyatlarda bilimlarini tez ishga sola bilish; g) nazariy qoidalarni amaliyotga tatbiq etish shakllari va vositalarid) tayanch elementlarni ajrata bilish.

Intellectual kompetentlikda shaxsda bilim orttirish faoliyati ustun turishini, maksimal darajada bilim to'plashga intilishini anglatuvchi "erudit madaniyati"ni alohida ta'kidlab o'tiladi. Lekin, A. Molning yozishicha, "ikkixil eruditsiyani bir biridan farqlash zarur: shunchaki madaniy dunyoqarashmaydonini kengaytirish, boshqacha qilib aytganda, aqlxazinasidagi mavjud elementlar sonini ko'paytirish bir tomonda va assotsiasiyalar qatlamining qalinligi va chuqurligi bilan belgilanadigan, ijtimoiy yoki individual organism tomonidan tafakkurjarayonida barpo qilinadigan va keyinchalik xotirada saqlab qolinadigan ma'lumotlar boshqa tomondadir" Kasbiy kompetensiyalarni ko'rib chiqib, ko'pchilik tadqiqotchilar quyidagilarni alohida ta'kidlaydilar:

1) oddiy (bazaviy) kompetensiyalar (faoliyatning muayyan turlarida namoyon bo'ladigan va oson mustaxkamlanadigan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarga asoslangan holda shakllantiriladigan)

2) tayanch kompetensiyalar hisobga olish va o'lchash uchun o'ta qiyin bo'lib, faoliyatning barcha turlarida, shaxsning atrof olam bilan barcha munosabatlarida namoyon bo'ladi, shaxsning ma'naviy dunyosini va uning faoliyati mazmunini aks ettiradi.

Ba'zi tadqiqotlarda boshqacha ta'riflar mavjud: standart kompetensiyalar bularsiz shaxsning yoki tashkilotning normal faoliyati mumkin emas; tayanch

kompetensiyalar – ijtimoiy – iqtisodiy bozorda ularni turdosh vakillarga nisbatan yuqoriroq pog'onalarga ko'tarib, raqobatbardoshligini ta'minlaydi; etakchi kompetensiyalar – bu kelajakni "yaratish", innovatsiyalarda, kreativlikda, ilgariga intiluvchanlikda, murosakorlikdan namoyon bo'ladi. Eng samarali ishlayotgan pedagoglarning faoliyatini kuzatish va kelajakdagi ehtiyojlarni modellashtirish natijasida kompetensiyaning pedagog faoliyatining va shaxsining "bilmoq, bajarmoq, ega bo'lmoq" degan uch asosiy bo'g'iniga asoslangan bir qator turlari aniqlangan. Shundan boshlab o'qituvchining shaxsiy sifatlarining uning kasbiy kompetentligiga ta'siri barcha tadqiqotchilar tomonidan e'tirof etilib kelmoqda. O'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligiga kompetentlik yondoshuvlarni ishlab chiqishgan. I.L. Zimnyaya katta hissa qo'shgan. U pedagog shaxsining barcha sifatlarini ob'ektiv va sub'ektiv sifatlariga ajratgan: ob'ektiv sifatleri – bu o'qituvchining o'z fanini bilish darajasi, fan metodologiyasini egallaganlik darajasi va ilmiy bilimlarining chuqurligi, umumiy didaktik va xususiy metodik tamoyillarni egallaganligi, bolalar psixologiyasini yaxshi bilish va uning o'ziga xos xususiyatlarini to'liq

qabul qilishi; sub'ektivlari: pedagoglik san'ati, pedagogik iste'dod, ijodkorlik va h.k. N.I. Almazova pedagogningkasbiy kompetensiyasini o'rganishda o'qitishning samaradorligini oshirish imkonini beradigan ko'nikmalarni va pedagogning shaxsiy sifatlarini guruhlariga bo'lib chiqdi va shunday xulosa chiqardi: "Pedagogning kasbiy kompetensiyasi – bu pedagogning mehnati bo'lib, unda pedagogik faoliyat, pedagogik muloqot etarlicha yuqori darajada amalga oshiriladi, o'qituvchining shaxsi namoyon bo'ladi, o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash bo'yicha yaxshi natijalarga erishiladi" Zamonaviy tadqiqotchilar oliy ta'lim muassasalari bitiruvchisiningkompetensiyasini tasniflashga katta e'tibor qaratmoqdalar. Masalan, T.E. Isaeva o'zining "XXI asr menedjerining tayanch kompetensiyalari" kursida quyidagi tayanch kompetensiyalarni ajratib ko'rsatadi: strategik; ijtimoiy; funksional; boshqarish; kasbiy zamonaviy pedagogik amaliyotda "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalari vujudga kelishining asosiy jihatlarini ta'riflashning imkoni bo'lmagani kabi, mazkur maqola doirasida ham ularni tasniflashning batafsil tahlilini berib bo'lmaydi. Biroq, bunda asosiy yo'nalishni aniqlab olish muhimdir: a) oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilari uchun eng muhim deb e'tirof etilgan kompetensiyaning mazmunini aniqlashtirish;

b) zamonaviy oliy ta'limda kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning asosiy yo'llari va vositalari, ularga quyidagilarni kiritish mumkin:

- talabalarning kasbiy yo'naltirilganlik darajasini, kasbiy yo'naltirilganligini va tayyorgarligini, individuaxususiyatlarini, shaxsiy qiziqishlari va imkoniyatlarini e'tiborga olgan holda tanlab olish uchun taklif

etiladigan muammoli-vaziyatli topshiriqlarning variativligi (murakkablik va mustaqillik darajasiga ko'ra variativlik);

- ishni bajarishning jamoaviy (talabalar guruhi) va individual shakllarini uyg'unlashtirish asosida talabalarning mustaqilligini rivojlantirish;

- talabalarning bajargan ishlarini va kasbiy tayyorgarlik darajalarini o'zaro tekshirishlarini, o'z-o'zini nazorat etishlarini va tahlil etishlarini rag'batlantirish;

- talabalarni ijodiy faoliyatning turli shakllariga va o'z-o'zini boshqarishga keng jalb etish;

- talabalarning respublika va oliy ta'lim muassasasi miqyosida tashkil etilayotgan ma'naviy va madaniy tadbirlarda faol ishtirok etishlari. Oliy ta'lim muassasasi axborot manbai sifatida emas, balki ma'naviy-madaniy qadriyatlarining milliy va umuminsoniy tamoyillari bilan talaba orasidagi vositachi vazifasini bajargan taqdirdagina,

- Birinchidan, talabaning shaxsiy qiziqish, ijodkorlik, muloqot, o'qish va bilimlar orttirish faoliyatlarini o'z ichiga hayot faoliyati sifatidagi ,

- ikkinchidan, madaniyatning bugungikundagi holati va tarixiy rivojlanishini egallashning usuli sifatidagi o'quv jarayoni mutaxassisning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning real shart-sharoitlariga aylanishi mumkin. "Kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarining o'zi pedagogik fanlarda nafaqat mustaxkam joy egalladi, balki pedagog-amaliyotchilarning keng doiralari tomonidan ham tobora chuqurroqo'rganilmoqda. Kasbiy kompetentlikni tadqiq etishda kasbiy kompetensiyalarning quyidagi guruhlari bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish uchun zarur deb hisoblanadi: – gnostik – ishlab chiqarishga oid yangi bilimlarni egallay olish, o'z shaxsiy tajribasini hamda ishlab chiqarish ilg'orlari va novatorlari tajribasini umumlashtirish va tizimlashtira olish; – loyihalashtirish – texnik va texnologik tizimlarni, tikuv buyumlari ob'ektlarini yaratish, kasbiy faoliyatni joriy va istiqbolli rejalashtirish, texnologik jarayonlarni boshqarish va nazorat qilish tizimini loyihalashtirish; – tashkilotchilik – muhandislik g'oyalarini amaliyotga joriy eta bilish, jamoaga etakchilik qila olish; – texnologik – texnologik jarayonlarni tashkil etish, chizmalar va texnologik xaritalarni o'qiy olish, qo'yilgan vazifalarni bajarish uchun zarur bo'ladigan imkoniyatlar va sharoitlarni, asbob-uskuna va jixozlarning texnik tavsiflarini aniqlay bilish; – konstruktorlik – buyumlarni tayyorlash bo'yicha hisoblash grafik ishlarni bajara olish, eskizlar va chizmalarni bajara olish, texnik shartlarga mos ravishda texnologik jarayonni yo'lga qo'ya bilish, nosozliklarni bartaraf

etish uchun tadbirlar tizimini aniqlay olish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy faoliyatni samarali amalga oshirish, kasbiy bilim va ko'nikmalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishdagi asosiy omil kasbiy sifatlarni rivojlantirish masalasi tadqiqot doirasidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Odatda bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga moslashtirishda ularning ob'ektiv imkoniyatlaridan kelib chiqib yondashish, tanlangan kasb va faoliyat talablariga shaxs imkoniyatlarining identifikatsiyalashuvi maqsadga muvofiq sanaladi. Shu boisdan ham, bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy moslashtirishda masalaning mazkur jihatlarini nazariy asoslash va bo'lajak mutaxassislarning kasbiy imkoniyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя. – М.: Педагогика. – 2005.

2. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя. – М.: Педагогика. – 2005.

3. Моль А. Социодинамика культуры. – М.: 1993. с.51.

4. Базаров Т.Ю. Компетенция будущего: Квалификация? Компетентность (критерии качества). Зимняя И.Л. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. -2004. 13-б.

5. Алмазова Н.И. Когнитивные аспекты формирования межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в неязыковом вузе. Авт. дисс. на соискание ученой степени док.пед.наук. Санкт-Петербург, 2003. – 47 стр.;

6. Базаров Т.Ю. Компетенция будущего: Квалификация? Компетентность (критерии качества).;

7. Зимняя И.Л. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. -2004.;

8. Моль А. Социодинамика культуры. – М.: 1993. с.51.

9. Базаров Т.Ю. Компетенция будущего: Квалификация? Компетентность (критерии качества). 157-б.

10. Зимняя И.Л. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. -2004.